

Uppsala kommuns yttrande på en miss av departementspromemoria Ett fritidskort för barn och unga

Yttrande sammanfattning

Det är positivt att regering vill förbättra barns och ungdomars tillgång till aktiv fritid och kommunen ser också behovet av ökade insatser för att öka och bredda deltagandet i fritidsaktiviteter. Förslaget är gediget utformat med hänsyn tagen till att medlen ska kunna hanteras och beslutas automatiskt och att de inte ska kunna användas till annat än fritidsaktivitet genom godkänd utfrågor. Men och med det har förslaget till fritidskort också fått en stor administrativ överbyggnad, och frågan är om det verkligen kommer nå ut till de målgrupper som står allra längst ifrån en fritidsaktivitet idag. En annan farhåga är om det verkligen kommer finnas platser för fler deltagare. Många föreningar och kulturskolor har kö till sina aktiviteter redan idag. Verksamheten inom föreningslivet bärs upp av ideella ledare, och dessa blir inte automatiskt fler för att det uppstår ett ännu större behov. Dessutom är tillgången på idrottsanläggningar och kulturlokaler en begränsande faktor i många kommuner, vilket innebär att större efterfrågan på aktiviteter skapar ett ännu större behov för kommunerna att investera i fler anläggningar och lokaler.

Det uppstår som regel inga ekonomiska vinster inom fritidsområdet och nya deltagare innebär därmed inte per automatik att det blir resurser och möjligheter att öppna upp för fler barn att delta eller till att ta höjd för ökade administrationskostnader. Uppsala kommun vill trycka på att det är många andra faktorer utöver avgifter som gör att man inte deltar i en aktivitet och man behöver hitta en bred palett av insatser för att nå ut och få fler barn att delta i en fritidsaktivitet.

Den höga kostnaden för reformen gör det motiverat att ställa sig frågan om fritidskortet gör tillräckligt stor skillnad för den målgrupp som står allra längst från den organiserade fritiden i dag. Uppsala kommun föreslår därför att man överväger andra möjligheter att rikta medlen som det är mindre administrativt krävande dels har större träffsäkerhet att nå den socioekonomiskt utsatta målgruppen.

Se mer under rubrikerna nedan.

Synpunkter avseende kapitel 3 Ett fritidskort för barn och unga ska införas

3.2 Fritidskortet skalämnas för barn som är 8-16 år

I promemorian resonerar socialdepartementet kring att många barn och unga slutar sin fritidsaktivitet när de kommer in i tonåren men motiverar inte ytterligare varför förslaget för den övre åldersgränsen för fritidskortet är till 16 år. Uppsala kommun vill peka på att ett stort antal medlemmar fortsätter i övre tonåren (framgår av figurerna på sid 37-38 i promemorian) och att det därmed finns ett behov av stöd även längre upp i åldrarna. Men Uppsala kommun har en framtidig förståelse för att det av ekonomiska och administrativa skäl måste dras en gräns någonstans och att avvägningar måste göras för att rikta stödet dit där den gör störst skillnad för de målgrupper som behöver det mest.

3.5 Fritidskortet ska lämnas med olika belopp – allmänt och särskilt fritidskort

Uppsala kommun frågar sig om det är möjligt med ett allmänt fritidskort till alla barn 6-16 år då det innebär en stor och kostsam administration för att kunna hantera mängden kort. I den delen av reformen ändå ger förslaget kommunen att man hittar en enklare modell för hur fritidskortet när målgruppen där man inte aktivt måste ansöka om ett kort.

Kommunen håller med om bedömningen att det är klokt att koppla det särskilda kortet avsett för socioekonomiskt utsatta hushåll till hushåll med bostadsbidrag utifrån att stödet då när barn som har störst behov. Det finns dock risker behäftat med metoden som bygger på att förlita sig på registerdata som folkbokföring, se mer under kapitel 6 "Åtgärder för att förverkliga felaktiga utbetalningar inom ramen för systemet med fritidskort" nedan.

Beloppet för det allmänna fritidskortet på 500 kronor per år räcker inte långt för att täcka kostnaderna för många fritidsaktiviteter. Till exempel täcker det knappt hälften av en terminsavgift vid Uppsala kommuns kulturskola. Den låga nivån på stödet innebär därför en risk att målet att aktivera de grupper som står längst ifrån fritidsaktiviteter inte nås. Det finns dock det särskilda fritidskortet med ett högre belopp, men det löser inte problemet helt eftersom bara en begränsad grupp får tillgång till detta kort. Dessutom är det en allvarlig brist att beloppen inte uppräknas automatiskt, vilket på sikt minskar det faktiska stödet. För att reformen ska vara effektiv över tid är det därför viktigt att någon form av automatiserad justering av stödet införs.

3.7 Fritidskortet i förhållande till socialförsäkringsbalken

Det är positivt att förslaget tydliggör att fritidskortet inte ska påverka rätten till försörjningsstöd och inte räknas som inkomst. Samtidigt behövs det tydliga riktlinjer för hur socialtjänsten som handlägger behovet av försörjningsstöd ska hantera eventuella ytterligare ansökningar om bidrag till fritidsaktiviteter.

Uppsala kommun vill lyfta vikten av att socialtjänsten bör kunna inhämta personuppgifter från Försäkringskassan genom den digitala tjänsten *Systemansatt basjänst ekonomiskt bistånd (SSB)* för att undvika dubbel utbetalning för fritidsaktiviteter.

3.10 Folkhälsomyndigheten ansvarar för kommunikation och uppföljning och utvärdering av fritidskortet

Informationen om hur man ansöker och använder fritidskortet ska vara lätt att förstå och finnas på flera språk, vilket möjliggör för hushåll att ta del av stödet. De berörda myndigheterna bör också så långt som möjligt erbjuda stöd med ansökan utan att belasta kommunernas förvaltningar som exempelvis socialtjänsten. Samtidigt är det troligtvis svårt för folkhälsomyndigheten att på egen hand gå ut med information om fritidskortet. För att lyckas skulle det troligtvis behövas en kommunikationsinsats även på lokal nivå nära den enskilde vårdnadshavaren. En fråga är hur detta ska hanteras och med vilka resurser.

Synpunkter avseende kapitel 4 Prövning av frågor om fritidskort ”

4.2 Ansökan om fritidskort

Det är många steg en vårdnadshavare måste ta för att ansöka om ett fritidskort, hitta en aktivitet som passar samt slutligen ansöka om att aktivera barnets fritidskort. Uppsala kommun ställer sig här om insatsgruppen som står allra längst från den organiserade fritidsaktiviteten i den omfattning som vore önskvärd.

Vid ansökan om fritidskort behöver vårdnadshavare bland annat lämna fakturauppgifter, till exempel fakturareferens och beloppet som ska betalas med fritidskortet (PM sida 74). Här fritidskortet utgör en del i betalning till utförare behöver vårdnadshavaren återlämna fakturauppgifter två gånger, dels till hälsomyndighetens portal, dels utanför portalen till exempel i egen internetbank, vilket kan öka frekvensen av fel och vidare öka administrationskostnader för utförare.

Synpunkter avseende kapitel 5 Det ska finnas ett utförarregister för fritidskortet ”

5.1 Vissa utförare av fritidsaktiviteter för barn ska samlas i ett register

Uppsala kommun har inga anmärkningar i sak att Försäkringskassan hanterar detta register och ansvarar för efterkontrollerna, däremot för Uppsala kommun implementeringsproblem. Försäkringskassans kontrollverksamhet har ingen erfarenhet av ett dylikt register eller hur man bedriver efterkontroller av ett sådant register. Hälsomyndigheten ansvarar för utbetalningen av fritidskort och även besluta att kräva tillbaka fritidskort om återbetalningsskyldighet föreligger. Då Försäkringskassans roll inskränker sig till kontroll av registret för godkända utförare finns det en risk att arbetet med efterkontroller av registret kommer närmast till förmån för de ersättningar Försäkringskassan ansvarar för.

Vidare framkommer att kreditinstitut och betaltjänstleverantörer är skyldiga att lämna uppgifter till Försäkringskassan liksom de är skyldiga att lämna uppgifter till E-hälsomyndigheten. För att Försäkringskassans efterkontroller av registret för godkända utförare ska kunna ske effektivt bör skyldigheten att lämna uppgifter som avser en namngiven fysisk eller juridisk person även omfatta Försäkringskassan.

5.2 Förutsättningar för registrering i utförrregistret

I Uppsala kommun finns det förutom den kommunala kulturskolan två föreningsdrivna kulturskolor/musikskolor som får ett verksamhetsbidrag till barns och ungas kulturutövande. Det skulle vara önskvärt att utövare och anmäla sig till registret.

Det finns även studieförbund och andra liknande aktörer som har kurser för barn och unga. Dessa borde genom exempelvis studieförbunden i samverkan kunna anmäla sig som utförare.

Kommunen frågar sig om Riksidrottsförbundets (RF) register över föreningar med LOK stöd är tillräckligt träffsäkert för att säkerställa att det är bra och stabila föreningar med fungerande administration, ekonomi och demokratisk uppbyggnad. Många av specialförbunden anslutna till RF arbetar enbart med stickprov för att kontrollera att föreningarna följer förbundets regelverk och värdegrund i stället för årliga kontroller av exempelvis årsmöten och handlingar. Kommunen tycker även det är olyckligt att det finns en gräns på fem år för relativt nystartade föreningar får anmäla sig till utförrregistret och föreslår att den kortas något för att uppmuntra tillhyskapande och mer föreningsengagemang.

Uppsala kommun ser en utmaning i hantering av föreningar som har kommit i obestånd med kommunen men som fortfarande finns med i utförrregistret. Det kan i praktiken innebära situationer där en förening finns med i utförrregistret och ändå erhåller ställigt stöd via fritidskortet men inte får nyttja kommunens bokningsbara lokaler på grund av sina skulder. Det finns en lösning genom att föreningen blir återbetalningsskyldig men i slutändan drabbar en sådan situation de barn och unga som har valt att använda sin fritidskortspeng till föreningsverksamheten i fråga.

Övrigt om utförare och brist på platser

Många aktörer, både inom civilsamhället och kommunala kulturskolor, har kö till sin verksamhet idag och det finns svårigheter i logik och ekonomiskt utöka antalet platser. Den kommunala verksamheten Uppsala kulturskola har kraftigt subventionerade elevplatser och endast cirka 10 % av kulturskolans kostnader för elevplatser täcks av elevavgifter. Övrig finansiering sker genom kommunala bidrag och i viss mån statliga bidrag för särskilda satsningar. Uppsala kulturskola har redan innan fritidskortets eventuella införande en långt större efterfrågan än antal platser och en utökning av antalet platser skulle kräva ett stort tillskott medel kommunens budget.

En idrottsförening som till stor del bygger sina aktiviteter på ideella ledare kan inte per automatik för att det finns presumtiva nya deltagare öka volymen. Och även i föreningslivet är som regel avgifterna kraftigt subventionerade tack vare kommunala och statliga bidrag samt övriga intäkter. Det finns förstås föreningar där det finns plats för nya deltagare men i många fall betyder nya medlemmar inte bara ökade intäkter utan även ökade kostnader för ledare och administration, för föreningen och kommunen.

Det finns en risk att utförrregistret blir en chimär och att det blir en besvikelse för barnet. Vårdnadshavare och barn hittar en lämplig förening/verksamhet med viss typ av aktivitet, men så visar det sig att just den aktiviteten inte finns inga platser att anmäla sig till.

En annan risk är att föreningar/verksamheter väljer att anmäla sig till utförrregistret eftersom de ser att de inte har platser och möjlighet att öka antalet platser, eller att de är rädda för en ökad administration och kostnader kopplade till det.

Synpunkter avseende kapitel 6 "Åtgärder för att motverka felaktiga utbetalningar inom ramen för systemet med fritidskort"

I promemorian från Socialdepartementet föreslås att Hälsomyndigheten bör vidta kontrollåtgärder i syfte att förhindra och upptäcka felaktiga utbetalningar. Uppsala kommun vill påpeka att denna typ av förkontroll är behäftad med osäkerheter och förutsätter att de ursprungliga uppgifterna är korrekta. Det har i ett flertal studier konstaterats det inte går att förutsätta att registeruppgifter stämmer när det exempelvis gäller folkbokföring (se exempelvis Intyget som dörröppnare till välfärdssystemet, BRÅ 2015). Även med konservativa estimat med 4 procent felaktigt folkbokförda blir detta snabbt ett problem. Så som konstaterats i Skatteverkets pågående arbete med den nationella lägesbilden av befolkningen är det reella talet felaktigt folkbokförda med allra största säkerhet än större. Försäkringskassans uppgifter om preliminärt bostadsbidrag är behäftade med liknande problem vad gäller korrekta grunduppgifter.

Det är således viktigt att Hälsomyndigheten ges möjlighet till andra metoder för förkontroll utöver uppgifter från andra myndigheter. Hälsomyndigheten bör ges möjlighet att genomföra en grundligare utredning redan innan beviljande. Uppsala kommun instämmer i promemorians förslag att vårdnadshavaren ska lämna uppgifter på heder och samvete.

Uppsala kommun anser att promemorians förslag att Hälsomyndigheten ges möjlighet till systematiska efterkontroller, dataanalyser samt att kreditinstitut ska lämna uppgifter om exempelvis utförarens bankkonto är väl avvägda och viktiga verktyg i arbetet mot felaktiga utbetalningar.

Synpunkter avseende kapitel 12 Konsekvenser

12.2 Hur många barn och unga berörs av reformen och hur många kommer att använda fritidskortet?

Det är en stor arbetsinsats en vårdnadshavare måste göra för att aktivera barnets fritidskort och risken är att många kommer avstå. Detta blir problematiskt med hänsyn till den ekonomiska omfattningen av den föreslagna reformen. För att motivera beloppen som själva stödet och den administrativa överbyggnaden beräknas uppgå till, är det motiverat att ställa sig frågan om fritidskortet gör skillnad för just den målgruppen som står allra längst från den organiserade fritiden i dag.

Om vi ska få fler barn med funktionsnedsättning till aktiviteter, det många andra specifika frågor som subventioneras genom ett fritidskort som skulle behöva lösas så som färdtjänst och tillgång till ledsagare till aktiviteten.

Som förslaget är utformat ser Uppsala kommun en risk att fritidskortets införande innebär att marsubventionerar avgiften för redan aktiva barn och unga.

12.6 Konsekvenser för kommunerna

Fler deltagare i föreningslivet innebär fler sammankomster och deltagartillfällen vilket innebär ökade bidragsutbetalningar. Detta är idrottsanläggningar och lokaler för kulturskoleverksamheten begränsande faktor i många kommuner vilket innebär att större efterfrågan på fritidsaktiviteter skapar ett ännu större behov för kommunerna att investera i fler anläggningar och lokaler. Det begränsar möjligheten till att få till fler aktiviteter/platser samtidigt som kommunens kostnader ökar.

Kommunen, genom Uppsala kulturskola, kommer liksom aktörer i civilsamhället, att drabbas av ökade administrativa kostnader vid införande av ett fritidskort som elevavgiften, som är kraftigt subventionerad, inte kan täcka. Det är oklart om det kommer finnas ett administrativt system som kommer kunna hantera det eller om det blir manuell handpåläggning. Om den kommunala kulturskolan får ökade administrativa kostnader innebär det att det blir mindre medel kvar för undervisning och därmed en risk för att kulturskolan måste minska på antalet elevplatser, alternativt höja avgiften.

Enligt tidigare resonemang finns det inte heller platser att ta emot nya elever på Uppsala kulturskola. Om kommunen skulle möjliggöra platser för de som man antar skulle vilja delta redan idag, innan eventuellt införande av ett fritidskort, så skulle det krävas en ökad kommunal finansiering om cirka 18 miljoner kronor.

Kommunens anställda kommer troligtvis därtill få många frågor kring fritidskortet om förslaget genomförs och det finns risk för ökad arbetsbörda.

12.8 Konsekvenser för utförare inom civilsamhället som anordnar fritidsaktiviteter för barn och unga

"Potentiellt ökade intäkter på grund av ökat inflöde kommer sannolikt till stor del att gå in i verksamhet och användas för att finansiera aktiviteter."

Från promemorian 2024.

Det blir svårt för föreningarna att kunna växla upp verksamheten och möta ökat behov. De har inte full kostnadstäckning för många bygger verksamheten på att det finns ledare som arbetar ideellt. Den ökade administrationen som man som förening får kommer bli problematisk om man har en ideell kassör/administratören också om den är avlönad, då avgifterna troligtvis inte kommer täcka kostnaderna.

En risk som finns är att ökade intäkterna till utförare inom civilsamhället leder till att medlemsoch deltagaravgifterna höjs med motsvarande belopp. Många av föreningarna agerar som aktörer på en marknad, inte minst vad gäller nivån på avgifter. Prissättningen bygger alltid på någon självkostnadsprincip med syfte att erbjuda så billiga aktiviteter som möjligt, utan avgifterna ibland efter medlemmarnas betalningsvilja eller förmåga.

Bedömning av administrativa kostnader för utförare som omfattas av fritidskortet

I förslaget hänvisar man till att fler deltagare kan öka intäkterna och att det beroende på vinstmarginalen i aktiviteterna kan finansiera även ökad administration. Uppsala kommun vill påminna om att många av aktiviteterna är kraftigt subventionerade. Avgifterna täcker därmed inte vad en plats egentligen kostar. Det finns sällan en vinstmarginal vilket gör att fler deltagare inte automatiskt täcker upp kostnaderna för ökad administration eller fler ledare/pedagoger.

Eftersom fritidskortet i en majoritet av de väntas utgöra en delbetalning av aktiviteten, kommer kommunen/utförarna att ta emot två inbetalningar för ett barns fritidsaktivitet. En delbetalning av avgiften med fritidskort från kommunen, och en betalning med det resterande beloppet från föräldern. Vårdnadshavarens inbetalning sker utanför kommunens digitala tjänst. Det blir sedan upp till utförarna att kontrollera att de tagit emot det korrekta totalbeloppet

för barnets fritidsaktivitet. Detta väntas leda till ökade kostnader för administration och kan kräva anpassningar av fakturaadministration- och system.

Det skulle vara olyckligt om fritidskortets genomförande i praktiken innebär att ordinarie avgifter måste höjas för att skapa utrymme för fler deltagare och/eller ökade administrationskostnader (vilket promemorian också påpekar på s 227). Uppsala kommun anser att det finns en överhängande risk för detta.

Kommunstyrelsen

Erik Pelling
Ordförande

John Hammar
Sekreterare